

D86/10

1 september 1986

VREEDZAME COEXISTENTIE: EEN NOG ALTIJD ACTUEEL BEGRIP.

Sinds er vorig jaar met GORBACHEV een nieuwe generatie Sovjetleiders is aangetreden, lijkt er in het Kremlin een frisse wind te zijn gaan waaien - ook voor wat betreft de benadering van de internationaal-politieke problematiek. Het Westen is inmiddels overvallen door een lawine Sovjetvoorstellen voor vermindering van de internationale spanning die als "realistisch" en "pragmatisch" aan de man worden gebracht in een waar diplomatiek en propagandistisch 'charmeoffensief'. Sovjetwoordvoerders spreken zelf al van hun "nieuwe denken" over oorlog en vrede, over ontwapening en de gevaren van het atoomtijdperk.

Het staat echter te bezien of dit denken werkelijk zo nieuw is, als tegelijkertijd vanuit Moskou zo nadrukkelijk gewezen wordt op de actualiteit van het Sovjetconcept van "vreedzame coëxistentie". Uit recente uitspraken van o.a. GORBACHEV zelf valt af te leiden dat er in feite niets veranderd is in de Sovjetopvattingen over vreedzame coëxistentie, zoals die onder CHROESTSJOV gedefinieerd werd als "de specifieke vorm van internationale klassenstrijd in deze tijd". In het hier volgende stuk wordt nog eens nagegaan hoe deze opvattingen zich in de loop der jaren hebben ontwikkeld en wat zij voor de dag van vandaag betekenen, ook voor wat betreft de Oosteuropese inlichtingenactiviteiten en "actieve maatregelen".

VREEDZAME COEXISTENTIE: EEN NOG ALTIJD ACTUEEL BEGRIP.

1 Historische ontwikkeling van formulering vreedzame coëxistentie.

Vreedzame coëxistentie als tactiek / LENIN en STALIN.

Reeds de grondlegger van de Russische revolutie, LENIN, hanteerde de idee van vreedzame coëxistentie ook al was de term in zijn tijd nog niet opgenomen in het politieke spraakgebruik. Voor LENIN gold het vreedzaam naast elkaar bestaan van de socialistische Sovjetstaat en de kapitalistische landen als een noodzakelijke tactiek om de toenmalige overmacht van het kapitalistische kamp het hoofd te kunnen bieden. STALIN had voor zijn bekende theorie van "de opbouw van het socialisme in een land" eveneens de vreedzame coëxistentietactiek nodig om de vooralsnog militair en economisch zwakke Sovjet-Unie ongestoord te kunnen uitbouwen tot een "krachtig socialistisch bolwerk" temidden van de "kapitalistische omsingeling".

Zowel LENIN als STALIN bleven daarbij uitgaan van "de onvermijdelijkheid van de oorlog" tussen de kapitalistische en de socialistische wereld. De tegenstelling tussen socialisme en kapitalisme was immers "onverzoenlijk" en de strijd tussen de Sovjetstaat en zijn kapitalistische antagonisten was een internationale vorm van "klassenstrijd".

Vreedzame coëxistentie als strategie / CHROESTSJOV.

Het was CHROESTSJOV, die op het 20e CPSU-congres in 1956 brak met het leerstuk van de onvermijdelijkheid van de oorlog en die daarmee het vreedzame coëxistentieprincipe opwaardeerde tot een strategie die een ongehinderde ontplooiing van het socialisme in het riskante atoomtijdperk moest veiligstellen. Vanaf dat moment dateert ook de bekendheid van de term. De achtergrond van deze heroriëntatie was de overweging van CHROESTSJOV dat een oorlog met nucleaire risico's niet langer een bruikbaar middel was om de klassenstrijd te beslechten. Daar kwam nog iets anders bij. Volgens CHROESTSJOV waren LENIN's thesen opgesteld in een tijd toen de kapitalistische landen nog oppermachtig waren en dus waarschijnlijk vroeg of laat met de Sovjetstaat zouden willen afrekenen. Thans echter, zo argumenteerde de toenmalige CPSU-leider, was er geen sprake meer van een kapitalistische suprematie of omsingeling omdat er inmiddels een minstens zo machtig, zo niet superieur socialistisch wereldstelsel was opgebouwd, dat de tegenstanders zou kunnen beletten nog een oorlog te ontketenen.

Het was er CHROESTSJOV om te doen dat de twee tegenover elkaar staande kampen "vreedzaam", d.w.z. zonder militair conflict naast elkaar zouden leven om het socialistische wereldstelsel de gelegenheid te geven de "onvermijdelijke" communistische wereldoverheersing naderbij te brengen met andere dan gewelddadige middelen, zoals economische wedijver en ideologische strijd. In vredestand immers konden de socialistische landen ongehinderd aan hun verdere ontwikkeling werken, zouden de communistische partijen en revolutionaire bewegingen in de kapitalistische landen de kans krijgen zich verder te ontplooiën en konden de nationale bevrijdingsbewegingen hun slag slaan zonder al te grote risico's te lopen. Vreedzame coëxistentie beoogde nl. niets aan locale strijd, revolutie of nationale bevrijdingsoorlog in de weg te leggen maar er, integendeel, juist de ruimte voor te scheppen. Anders gezegd, vreedzame coëxistentie was niet bedoeld als permanente situatie maar als overgangsfase op weg naar de ondergang van het kapitalistisch stelsel.

Met deze nieuwe invulling van vreedzame coëxistentie wilde Moskou zich de mogelijkheid verschaffen om in de actuele, door CHROESTSJOV gesignaleerde internationaal-politieke situatie, de kapitalistische wereld op adequate manier te kunnen bestrijden. Dat laatste is beslist niet te scherp gesteld want het CPSU-programma uit die jaren noemt vreedzame coëxistentie de "specifieke vorm" van internationale klassenstrijd. Specifiek nl. zowel voor het kernwapentijdperk dat tot vermindering van een militair conflict tussen de socialistische en kapitalistische hoofdmachten dwingt, als voor de inmiddels "ten gunste van het socialisme gewijzigde internationale krachtsverhoudingen".

De laatste gedachte vond zijn afronding in de overweging dat vreedzame coëxistentie op de kapitalistische wereld moest worden "bevochten", eraan "opgelegd", "afgedwongen". Van de kapitalistische mogendheden, met hun inherente vijandigheid tegenover het socialisme, kon immers niet verwacht worden dat zij de nieuwe machtsverhouding zonder meer zouden aanvaarden. Integendeel, zij zouden zich uit alle macht verzetten. Maar omdat hen door het gevaar van de atoombewapening en door de toegenomen kracht van het socialistische blok de mogelijkheid tot militair optreden ontnomen was, zouden zij zich tenslotte wel aan de gewijzigde omstandigheden moeten aanpassen. De Sovjettheoretici spraken dan ook in alle openheid uit dat hun concept van vreedzame coëxistentie geen toenadering beoogde, geen handhaving van de status quo, maar niets minder dan de uiteindelijke overwinning van het socialisme.

Wat onder LENIN en STALIN een defensieve tactiek was geweest, werd op deze manier door CHROESTSJOV omgezet in een assertieve - anti-communistische commentatoren spraken van een offensieve of agressieve - strategie op basis waarvan Moskou de kapitalistische wereld tegemoet kon treden. Alleen de kapitalistische wereld, want vreedzame coëxistentie gold niet als een algemeen beginsel dat van toepassing zou moeten zijn op de betrekkingen tussen alle landen. Het was uitsluitend bedoeld als het strategische uitgangspunt voor de verhouding tussen de landen van het kapitalistische kamp enerzijds en die van het socialistische anderzijds. Het ging alleen om de relatie tussen staten van/met/behorend tot een verschillend sociaal systeem.

Voor de verhouding tussen staten met een zelfde, i.c. socialistisch systeem, hanteerde Moskou intussen het zg. "socialistisch internationalisme", het principe van de onderlinge hulp en solidariteit tegenover de kapitalistische klassevijand. Het socialistisch internationalisme werd in 1968 toegespitst in de zg. BREZHNEV-doctrine die de "beperkte soevereiniteit van de socialistische landen" predikte. Op basis daarvan presenteerden de Sovjet-Unie, Polen, Hongarije en de DDR hun militaire interventie in Tsjechoslowakije als "broederlijke hulp" tegenover het daar toen dreigende "kapitalistische gevaar".

Door CHROESTSJOV ontwikkeld concept nog altijd geldig voor Moskou.

Aan de manier waarop het vreedzame coëxistentieconcept door CHROESTSJOV werd ontwikkeld, zijn de Sovjetleiders kennelijk tot op de dag van vandaag onverkort blijven vasthouden. In recente uitspraken blijken zij de wereld nog steeds op te delen in twee kampen, die onverzoenlijk tegenover elkaar staan maar door de nucleaire risico's voorsnog veroordeeld zijn tot coëxistentie.

Nog in zijn verslag voor het dit voorjaar gehouden 27e CPSU-congres onderstreepte partijleider GORBACHEV dat "het socialisme... zich altijd heeft sterk gemaakt en dat blijft doen voor vreedzame coëxistentie van staten behorend tot verschillende sociale systemen". En om elk misverstand te voorkomen voegde hij daaraan toe dat "vormen van vreedzame competitie en vreedzame wedijver" in het atoomtijdperk de enige manier zijn waarop kapitalisme en socialisme de onderlinge confrontatie kunnen aangaan. Dus geen toenadering of echte ontspanning, maar confrontatie blijft het uitgangspunt van de buitenlandse Sovjetpolitiek, alle flexibele en realistische presentatie ten spijt. Dat betekent niet dat de Sovjet-Unie bijv. niet echt het bewapeningsniveau zou willen verminderen, zeker niet als dat haar economie ten goede kan komen, die bepalend is voor haar geloofwaardigheid als socialistische wereldmacht. Maar al zulke overwegingen blijven tenslotte staan in het perspectief van de beslissende confrontatie.

Andere opvattingen van vreedzame coëxistentie.

De hierboven weergegeven Sovjetopvatting van vreedzame coëxistentie moet onderscheiden worden van de eveneens in de jaren '50 geformuleerde zg. vijf Bandungprincipes, die als algemene coëxistentiebeginselen in het Volkerenrecht zijn opgenomen. Laatstgenoemde beginselen, te weten eerbiediging van nationale soevereiniteit en territoriale integriteit, non-interventie, non-agressie, gelijkheid, wederzijds voordeel en vreedzame coëxistentie waren in eerste instantie bedoeld om het Indo-Chinese conflict op te lossen maar hadden tevens een veel algemenere strekking. In 1955 bekrachtigd door de Bandung-conferentie van niet-gebonden landen, beoogden deze principes het vreedzaam naast elkaar leven van alle volken ongeacht hun maatschappelijk systeem. In deze ruime opvatting ontbraken de verdeling van de wereld in twee vijandige kampen en de agressiviteit, die zo typerend zijn voor het Sovjetconcept van vreedzame coëxistentie.

Hoewel Moskou er steeds op hamerde dat echte communisten aan vreedzame coëxistentie een "klasse-inhoud" moesten geven, m.a.w. de Sovjetinterpretatie moesten volgen, had de ruime opvatting toch ook z'n aanhangers in de communistische wereld. Dat gold m.n. voor de Joegoslaven en de Roemenen maar ook voor de Chinezen. Die wezen de Sovjetopvatting af onder meer omdat aanvaarding daarvan ook instemming zou hebben betekend met Moskous denkbeelden over de rol van het socialistisch internationalisme in de verhouding tussen socialistische landen. Door te kiezen voor vreedzame coëxistentie als het regulerend principe tussen staten ongeacht hun maatschappelijk systeem, dus ook tussen socialistische landen onderling, maakten zij duidelijk dat zij er voor pasten om Moskou bij voorbaat een ideologische machtiging te verlenen voor socialistisch-internationalistische hulpverlening en daarmee hun eigen onafhankelijkheid uit handen te geven.

Westerse associaties bij vreedzame coëxistentie.

In de Westerse wereld zijn de Sovjetopvattingen over vreedzame coëxistentie doorgaans niet echt als een bedreiging ervaren. Niet dat die opvattingen onbekend waren - de Sovjetleiders maakten er beslist geen geheim van - het was eerder zo dat de strekking ervan niet doordrong. Men kwam er niet toe zich werkelijk rekenschap te geven van de betekenis ervan. In het Westerse spraakgebruik werd ook vrijwel nooit de volledige formulering gehanteerd. Men sprak niet van "vreedzame coëxistentie tussen staten behorend tot een verschillend sociaal systeem", dan wel "ongeacht hun sociale systeem". Men had het eenvoudig over vreedzame coëxistentie zonder meer en dat betekende voor Westerse oren dan zoiets als leven en laten leven, toenadering,

ontspanning of, met de term van de jaren '70, detente. Het offensieve en agressieve element dat in wezen kenmerkend was voor de manier waarop Moskou de zaak benaderde, werd aan Westerse kant in het algemeen over het hoofd gezien.

2 Vreedzame coëxistentie en detente.

Westerse verwachtingen t.a.v. detente.

Hoe onzorgvuldig deze Westerse benadering was, bleek in de periode van de detente, ruw genomen de jaren '70. Het was de periode van zulke belangrijke overeenkomsten tussen de Verenigde Staten en de Sovjet Unie als het Amerikaans-Sovjetrussische accoord ter voorkoming van een kernoorlog en het SALT-verdrag (Strategic Arms Limitation Talks), en voor wat Europa betreft de CEVS (Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa).

Bij de CEVS, die zijn hoogtepunt vond in de door de Europese landen minus Albanië en plus de Verenigde Staten en Canada overeengekomen slotverklaring van Helsinki in 1975, ging het om de volgende drie kwesties:

- veiligheid, met daarmee verbonden zulke thema's als niet-inmenging, vermindering van de wederzijdse geweldsdreiging en de onschendbaarheid van de grenzen,
- economische samenwerking,
- culturele uitwisseling, wederzijdse communicatie en contacten.

De CEVS wekte in de Westerse wereld hoge verwachtingen. Men hoopte dat de militaire spanning erdoor zou afnemen en maakte daartoe veel werk van het propageren van zg. "vertrouwenwekkende maatregelen". Door zulke maatregelen als bijv. de aankondiging van manoeuvres, zou men het wantrouwen t.a.v. elkaars eventuele militaire bedoelingen kunnen doen verminderen. Hetzelfde verwachtte men van een verlaging van de aantallen strijdkrachten, die in een apart MBFR (Mutual Balanced Forces Reduction)-overleg aan de orde kwam.

Een belangrijke rol in het ontspanningsproces werd aan Westerse kant ook toegedacht aan economische samenwerking. Een economische belangenverstrengeling zou, zo was de gangbare opvatting, vanzelf een mate van politieke toenadering meebrengen, die tot een liberalisering van de Oosteuropese samenlevingen kon leiden. In dit verband viel nogal eens de term "convergentie" als aanduiding voor de theorie dat de maatschappelijke stelsels van Oost en West onder invloed van de technologische ontwikkeling steeds meer op elkaar zouden gaan lijken.

Voor de onderlinge toenadering verwachtte men nog het meest van het derde agendapunt van Helsinki, de intensivering van de culturele uitwisseling en van allerlei andere menselijke contacten. Bij deze "derde mand", zoals het destijds heette, dacht men aan Westerse kant in termen van een "vrij verkeer" van personen en ideeën tussen Oost en West. Juist dat zou aan het wegnemen van het onderlinge wantrouwen bijdragen.

Al deze hoopvolle verwachtingen waren gebaseerd op de in het Westen levende gedachte dat er met de Sovjet-Unie inderdaad een relatie gericht op toenadering of toch minstens op wederzijdse acceptatie mogelijk zou zijn. In feite ging het hier, of men de term zelf nu wel of niet gebruikte, om de Westerse opvatting van vreedzame coëxistentie - en daarmee tegelijkertijd om een onjuiste perceptie van de Sovjetopvatting van dit begrip. Doordat de Sovjetleiders van hun kant er niet aan dachten om ook maar een streep van hun eigen vreedzame coëxistentieconcept af te wijken, liep de detente op iets heel anders uit dan men zich aan Westerse kant had voorgesteld.

Westerse verwachtingen stukgelopen op Sovjetinterpretatie

Het zou te ver voeren om hier gedetailleerd op het verloop van het detente-proces in te gaan. Een samenvatting van de hoofdlijnen kan de tegenstelling tussen de Westerse verwachtingen en de feitelijke gang van zaken voldoende illustreren. Deze tegenstelling manifesteerde zich op alle drie de gebieden die op de CEVS en ook in de bilaterale Amerikaans-Sovjetrussische besprekingen aan de orde waren, op het gebied van de veiligheid, op dat van de economische samenwerking en op dat van de wederzijdse culturele en verdere contacten.

Wat het eerste betreft, de detenteperiode leidde bepaald niet tot een vergroting van de veiligheid en een vermindering van de militaire dreiging. De ontspanningspolitiek zoals die door Moskou werd opgevat, vertoonde geen enkel matigend effect op de bewapeningsinspanningen van de Sovjet Unie. Het omgekeerde was het geval. De jaren '70 lieten juist een vergaande uitbreiding van de militaire capaciteit van de Sovjet Unie zien. De tegenstrijdigheid die men aan Westerse kant geneigd is hierin te zien, bestaat echter in de Sovjetvisie niet. Als vreedzame coëxistentie iets is waartoe de tegenstander gedwongen moet worden, dan is zij slechts gebaat bij een versterking van de benodigde dwangmiddelen, i.c. van het militaire vermogen van de Sovjet Unie.

Ook op het gebied van de economische samenwerking werden de Westerse verwachtingen niet ingelost. Inderdaad kwam er een aanzienlijke stroom van Westerse technische know how en kredieten richting Oost-Europa op gang maar wie daarvan een liberalisering van de Oosteuropese samenlevingen en een meer algemene toenadering had verwacht, kwam bedrogen uit. De Oosteuropese regeringen gebruikten de economische samenwerking met het Westen vooral om de ongunstige effecten van hun economische politiek te compenseren en niet om een aanpassing in de richting van liberalisatie toe te staan. De Westerse technologische know how werd bovendien, m.n. door de Sovjet-Unie, op grote schaal gebruikt voor toepassingen in de wapenindustrie. Om nog meer van dit soort kennis binnen te halen, vulden de Oosteuropese landen de legale verwerving ervan aan met een toenemende technologische spionage. Deze spionage werd aanvankelijk vergemakkelijkt doordat onder invloed van de detente de Westerse samenlevingen zich opener tegenover Oost-Europa opstelden dan voorheen. Toen de Westerse landen zich gingen realiseren wat er gaande was en een grotere terughoudendheid in acht gingen nemen, was het gevolg dat de Oosteuropese landen hun illegale inspanningen nog verder opvoerden. De detente leidde op economisch gebied dus niet tot een groeiend onderling vertrouwen. Zij werd, omgekeerd, van Oosteuropese kant gebruikt voor een systematische en ongekende uitbreiding van technologische en industriële spionage. Ook dat kwam weer niet in conflict met de Sovjetopvatting van vreedzame coëxistentie. Als het er immers om gaat de tegenstander afbreuk te doen zonder daarbij in een voor beide partijen fataal militair conflict te raken, dan is economische wedijver, de strijd om technologische kennis, een taak die met alle inzet en middelen moet worden uitgevoerd. En vreedzame coëxistentie verruimt alleen maar de mogelijkheden daartoe.

De grootste teleurstelling werd in het Westen opgedaan m.b.t. de "derde mand", de poging een "vrijer verkeer" van personen en ideeën te bewerkstelligen. Van meet af aan lieten de Oosteuropese leiders blijken dat ze van zo'n "vrijer verkeer" niets moesten hebben. Begrijpelijk, want in hun zienswijze ging vreedzame coëxistentie nu eenmaal niet gepaard met een afname van de ideologische tegenstellingen maar met een verheving ervan. Dat betekende praktisch dat Moskou c.s. zo goed mogelijk gebruik probeerden

te maken van de openingen die de detente bood om hun politieke propaganda in de Westerse landen uit te breiden en anderzijds hun eigen samenleving krachtig trachten af te schermen tegen het door de detente verhoogde besmettingsgevaar van Westerse ideeën.

Omdat de Westerse landen de "derde mand" zwaar lieten wegen, konden de Oosteuropese regeringen zich aanvankelijk niet aan enige versoepeling onttrekken. Veelal ging het daarbij echter om schijnmaatregelen, bijv. verkoop van Westerse kranten in de Sovjet-Unie, die dan in de praktijk Westerse communistische kranten waren of niet-communistische bladen maar dan alleen verkrijgbaar op punten waar de gewone Sovjetburger toch niet kwam. Of het betrof maatregelen, zoals vergemakkelijking van emigratie voor Sovjet-Joden, die niet blijvend bleken. Als het erop aan kwam, interpreterden de Sovjetleiders en hun bondgenoten de CEVS-bepalingen altijd op basis van hun eigen vreedzame coëxistentie opvatting.

Op deze manier werd de detente tot een periode waarin van Sovjetkant naar buiten toe de al gesignaleerde grotere Westerse openheid tegenover Oost Europa werd aangegrepen om op alle mogelijke openlijke en heimelijke manieren de Sovjetbelangen te bevorderen. Tegelijkertijd werden naar binnen toe de controle- en repressiemechanismen aangescherpt om Westerse invloeden te kunnen weren en op te treden tegen dissidenten, die juist een opening van de Oosteuropese samenlevingen voorstonden. Een climax bereikte deze repressie in 1981 in Polen waar nagenoeg een hele bevolking het slachtoffer werd van de onderdrukking van het vrije vakverbond Solidarnosc. Dissidentenrepressie en "actieve maatregelen", zoals de geheime politieke beïnvloeding in het officiële Sovjetjargon wordt aangeduid, bleken dus de voornaamste Oosteuropese tegenhangers van Westerse toenaderingsideeën.

Deze voor het Westen teleurstellende ontwikkeling in de directe Oost-West verhouding ging gepaard met een toenemend assertief, op afbreuk van Westerse belangen gericht optreden van de Sovjet-Unie in de Derde Wereld. Ook hierbij volgden de Sovjetleiders weer consequent hun opvatting waarin vreedzame coëxistentie gezien wordt als een verruiming voor de ont-plooiingsmogelijkheden van anti-Westerse bewegingen en revoluties in de Derde Wereld. In de detenteperiode zag men Moskou dan ook een reeks Derde Wereldlanden binnen het Sovjetkamp halen zoals Angola, Mozambique, Ethiopië en Zuid-Jemen. Speelden aanvankelijk troepen van Moskous bondgenoot Cuba - in samenwerking met Sovjet militaire adviseurs en Oostduitse geheime dienst experts - hierbij een hoofdrol, bij de interventie in Afghanistan december 1979, trad de Sovjet Unie tenslotte ook rechtstreeks met eigen strijdkrachten op.

Moskou ziet juistheid eigen concept bewezen door detente.

De inval in Afghanistan, de repressie in Polen, de groei van het militaire potentieel van de Sovjet-Unie, toegespitst in de bedreiging van West-Europa met de nieuwe middellange afstandsruket SS-20, het feit dat Oost en West het noch in de ontwapeningsgesprekken over deze middenafstandswapens (INF), noch in die over troepenreductie (MBFR) eens konden worden, dat alles duidde in feite het eind van de detente aan. De term verloor zijn glans en raakte in het politieke spraakgebruik op de achtergrond, evenals het begrip vreedzame coëxistentie. Althans in het Westen, want aan Sovjetkant lag dat anders. De tegenstelling die in de Westerse optiek werd opgeroepen tussen het begrip detente en de werkelijke internationaal-politieke ontwikkeling, kende men aan Sovjetkant niet. De detente, in Sovjetoptiek mede afgedwongen door de toegenomen eigen macht, had -hoewel Moskou er ook wel teleurstellende ervaringen mee opdeed- toch tot een verdere uitbreiding van die Sovjetmacht geleid, terwijl de

ingecalculerde pogingen van Westerse kant tot ideologische ondermijning waren afgeslagen. M.a.w. vreedzame coëxistentie had bewezen een juist en bruikbaar concept te zijn. Geen wonder dus dat ook de huidige Sovjetleiders onveranderd en onverminderd aan hun opvatting van vreedzame coëxistentie blijven vasthouden en op basis daarvan het Westen weer zijn gaan uitnodigen tot een nieuwe detenteperiode.

3 Samenvatting.

Vreedzame coëxistentie is een begrip dat, sinds het in de jaren '50 zijn bekendheid kreeg door de toenmalige Sovjetleider CHROESTSJOV, voor de nodige verwarring heeft gezorgd. Volgens CHROESTSJOV was vreedzame coëxistentie het principe op basis waarvan in het atoomtijdperk de betrekkingen tussen de landen van het socialistische kamp enerzijds en die van het kapitalistische anderzijds, dienden te worden geregeld. Vreedzame coëxistentie tussen landen van/met/behorend tot een verschillend sociaal systeem, heette het daarom voluit in het Sovjetjargon. Omdat CHROESTSJOV de tegenstelling tussen het kapitalistische en het socialistische systeem als onverzoenlijk bleef beschouwen, zat het vreedzame van deze coëxistentie alleen in de erkenning dat de na 1945 opgebouwde atoombewapening een direct en groot militair conflict tussen Oost en West tot een zodanig risico voor beide partijen maakte dat het zaak was een dergelijk conflict te vermijden. Verder echter ging de strijd - op ideologisch, op economisch gebied, om invloed in de Derde Wereld enz. - onverminderd door, waarbij de vergroting van de militaire macht van de Sovjet-Unie een garantie vormde ter beteugeling van oorlogsneigingen aan kapitalistische kant. Onder de condities van vreedzame coëxistentie zou uiteindelijk het superieure socialistische systeem de definitieve overwinning kunnen behalen op het kapitalistische.

Tegenover deze allermint vreedzame Sovjetopvatting van vreedzame coëxistentie zijn er ook wel minder offensieve opvattingen naar voren gebracht. M.n. Joegoslavië, Roemenië en China, landen die een onafhankelijke opstelling tegenover Moskou nastreefden, propageerden vreedzame coëxistentie als een vorm van samenleven tussen staten ongeacht hun sociale systeem. In deze opvatting is vreedzame coëxistentie een algemeen principe dat de betrekkingen tussen alle staten moet regelen, dus ook tussen de communistische staten onderling. Het element van antagonisme tussen twee "kampen", dat aan het Sovjetconcept juist zijn offensieve karakter geeft, valt in deze opvatting dus weg. Aan Sovjetkant is voor dit alternatief nooit plaats geweest. En alles wijst erop dat ook de huidige Sovjetleiders onverminderd vasthouden aan het vreedzame coëxistentie concept zoals dat door CHROESTSJOV is ontwikkeld. Sterker nog, zij lijken nieuw leven te willen blazen in de euforie van detente, die aan het einde van het BREZHNEV-tijdperk uitgedoofd raakte.

In het Westen heeft men de consequenties van de Sovjetopvattingen over vreedzame coëxistentie niet altijd voldoende tot zich laten doordringen. Daar associeerde men het begrip vooral met toenadering, ontspanning of, met de term van de jaren '70, detente. Juist die detenteperiode heeft echter duidelijk gemaakt waartoe het Westerse optimisme kan leiden. De detente bracht nl. niet de door velen in het Westen gehoopte toenadering, vermindering van de militaire dreiging en ontspanning van de ideologische tegenstelling maar integendeel, een sterke uitbreiding van de militaire macht in Oost-Europa, dissidenten-repressie, toename van technologische spionage en heimelijke politieke beïnvloeding in de Westerse landen en tenslotte een sterke machtsuitbreiding van de Sovjet-Unie in de Derde Wereld.

Nu de Sovjetleiders het Westen met hernieuwde klem tot vreedzame coëxistentie en herstel van de detente uitnodigen, zal men zich aan Westerse kant, om nieuwe teleurstellingen te vermijden, opnieuw moeten bezinnen op wat vreedzame coëxistentie naar Sovjetstijl eigenlijk inhoudt.